

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarını (Rezilyansını) Desteklemede Kullandıkları Stratejiler: Fenomenolojik bir Araştırma*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Aslıhan YAVUZ ALICUOĞLU¹, Bünyamin BAVLI²

¹ Okul Öncesi Öğretmeni, MEB Belen İlkokulu Anasınıfı, aasli.yavuz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8697-8365.

² Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, bbavli@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7274-0935.

Gönderilme Tarihi: 19.03.2022 Kabul Tarihi: 28.07.2022 DOI: 10.37669/milliegitim.1090013

Öz

Bu araştırma okul öncesi öğretmenlerinin çocukların psikolojik dayanıklılıklarını (rezilyansını) desteklerken kullandıkları stratejileri belirlemeye yönelik fenomenolojik bir çalışmadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'nin çeşitli illerindeki resmi ve özel anaokullarında çalışan 16 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmacıların oluşturduğu yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların katılımcılara yöneltilmesiyle elde edilen veriler; içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiş; sonuç olarak okul öncesi öğretmenlerinin çocukların rezilyansını desteklemeye ilişkin uyguladığı 10 strateji olduğu ortaya çıkmıştır. Bu stratejilerin, bağımsızlığı ve özgüveni desteklemek, sosyal problem çözme becerilerini geliştirmek, iyi ilişkiler kurmalarını desteklemek, risk alma ve azimli olmayı teşvik etmek, iyimserliği teşvik etmek, çocuğun güvende hissettiği ve mutlu olduğu bir ortam sunmak, fiziksel aktivite ve açık hava deneyimleri sağlamak, ebeveyni rezilyans konusunda bilinçlendirmek ve destek sağlamak, olumlu rol model olmak, duyguları yönetebilmeyi destekleme olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocuğun bütüncül gelişimini destekleyen Waldorf, Montessori, Orman, Reggio Emilia, Başka Bir Okul Mümkün (BBOM) modeli gibi farklı yaklaşımları uygulayan anaokulu öğretmenlerinin çocukta rezilyans konusu hakkında farkındalıklarının yüksek olduğu ve bu konuda çocuk ile birlikte ebeveyni de desteklemeyi önemstedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma ile okul öncesi öğretmenleri için çocuğun rezilyansını desteklemede kullanılabilecek başka etkili stratejiler de önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi eğitim, psikolojik dayanıklılık (rezilyans), strateji, erken çocukluk

* Bu çalışma yazarın “Okul Öncesi Eğitimde Çocukların Rezilyans Gelişimini Desteklemede Kullanılan Stratejilerin Belirlenmesi” isimli yüksek lisans projesinden oluşturulmuştur.

Strategies Used by Preschool Teachers to Support Children's Resilience: A Phenomenological Inquiry

Abstract

Current study aims to discover the strategies operated by preschool teachers to support children's resilience. The study is a qualitative in nature. Phenomenology design was employed in the study. The criterion sampling method, one of the purposive sampling methods, was executed in the study. The study group consisted of 16 pre-school teachers teaching in public and private preschools in various provinces of Turkey. The questions in the semi-structured interview form, which was developed by the researchers, were asked to the participants. Content analysis method was executed to analyze data. It was discovered that, 10 strategies adopted by the teachers to support the resilience of children. The strategies consist of "promoting the resilience of the child in preschool education", "providing independence and self-confidence", "developing social problem-solving skills", "supporting them to establish good relationships", "encouraging risk-taking and perseverance", "encouraging optimism", "providing a secure and happy environment" "providing physical activity and outdoor experiences", "making parental awareness on child's resilience and providing support", "being a positive role model", and "managing emotions". It was concluded that pre-school teachers teaching in alternative schools such as Forest, Waldorf inspired, Montessori, Reggio Emilia inspired, Nature Based school, Another School Possible have high awareness of children's resilience and that they care about supporting the parents in this regard. The study presented other effective resilience strategies which should be used by preschool teachers.

Keywords: pre-school education, resilience, strategy, early childhood

Giriş

İnsanlar çocukluktan itibaren yaşamın çeşitli dönemlerinde stresli ve sıkıntılı deneyimlerle karşı karşıya kalır. Yaşamın çeşitli zorlukları karşısında bireyin ihtiyaç duyduğu en temel becerilerden biri olan psikolojik dayanıklılık (rezilyans), zorluklarla başa çıkabilme ve yıkıcı deneyimler karşısında pozitif anlamda uyum sağlayabilme becerisidir (Angelkovski, 2016; Masten, Gewirtz ve Sapienza, 2013). Rezilyans hem duygusal (Tugade ve Fredrickson, 2004), "hem ruhsal hem de fiziksel esneklik ve dayanıklılıktır" (Seçkin ve Hasanoğlu, 2016, s.13). Rezilyansı yüksek olan bireylerin daha sağlıklı ve uzun yaşadıkları, okulda ve işte daha başarılı oldukları, ilişkilerde daha mutlu ve depresyona daha az meyilli oldukları görülmektedir (Reivich ve Shatte,

2002). Bunun yanı sıra rezilyans, hızla değişen dünyada geleceğin bireylerinde olması gereken en iyi on beceriden birisi olarak belirlenmiştir (World Economic Forum, 2020). Bu bağlamda çocukları geleceğe hazırlamak için onların rezilyansını küçük yaşlardan itibaren desteklemek önemlidir.

Çocukların rezilyant olma kapasitelerini geliştirmek, onların sosyal ve duygusal gelişiminin önemli bir bileşenidir (Anhelkovski, 2016; Masten Obradović, 2006). Erken çocukluk dönemi ise çocuklara rezilyans kazandırmak için önemli bir zamandır (Angelowski, 2016; Taket, Nolan ve Stagnitti, 2014) Bu dönemde ebeveynlerin yanı sıra okul öncesi öğretmenleri de sundukları nitelikli eğitim fırsatlarıyla çocukların zorlukları nasıl algıladıklarını ve bunlara nasıl tepki verdiklerini etkileyerek, rezilyans gelişimlerine büyük katkı sağlamaktadır (Şahan Aktan ve Önder, 2018; Ernst, Johnson ve Burçak, 2019). Nöroplastisite çalışmaları da, beynin sosyal-duygusal bölgelerindeki bağlantıların geliştiği ilk yıllarda, rezilyans kapasitesinin genişletilmesinde eğitimcilerin benzersiz bir konumda olduklarını göstermektedir (Buchanan, 2014). Bu yüzden okul öncesi öğretmenlerinin rezilyansı etkileyen faktörleri bilerek, etkili stratejilerle çocuklara rezilyans kazandırmaları çok önemlidir (Blackwell, 2015).

Kavramsal Çerçeve

Seçkin ve Hasanoğlu (2016, s.13), rezilyansı “Olumsuzluklara karşı hazırlıklı olma, stres ve tramvayla başa çıkabilme, zor koşullara uyum sağlama, yıkıcı deneyimlerden bir şeyler öğrenerek başa çıkma ve gelişme kapasitesidir” olarak tanımlamaktadır. Zorluklar karşısında hızlı bir şekilde iyileşip toparlanan, zorlukları, güçlükleri yenme konusunda dirençli ve esnek olan kişiler için “rezilyant” ifadesi kullanılmaktadır. Rezilyans doğuştan gelen bir özellik değil (Baum, 2005), çok sayıda belirleyeni olan gelişimsel bir süreçtir (Cicchetti, 2010). Rezilyans üzerine yapılan ilk çalışmalar psikolojik açıdan sağlam olan çocukların kişilik özelliklerine odaklanmış, bunun sonucunda rezilyansı doğuştan gelen özelliklere bağlı olarak bireysel bir kişilik özelliği olarak tanımlayanlar olmuştur (Santos, 2012). Ancak son yıllarda yapılan araştırmalar bireylerin doğup büyüdüğü, yaşadıkları, çalıştıkları koşulların yani bireyin dışındaki faktörlerin hayatın zorluklarıyla başa çıkabilme becerilerini şekillendirdiği ortaya koymaktadır (Goldstein ve Brooks, 2001; Özbey, 2019).

Okul öncesi dönemde rezilyansı desteklemede, çocuğun eğitim ortamını değiştirmeye yönelik etkili müdahalelerde bulunmak için etkilenebilecek kişisel ve çevresel faktörlerin bilinmesi çok önemlidir (Nelson, 2021). Çocukların yaşamın çeşitli zorluklarının üstesinden gelebilmelerinde bireysel faktörler (başta çıkma becerileri, öz-düzenleme, sosyal beceriler) ve çevresel faktörler (aile, sosyal çevre özellikleri, okul, toplumsal kaynak ile fırsatlar) rol oynamaktadır (Şahan Aktan ve Önder, 2018;

Berk, 2013). Bu faktörler rezilyansı geliştiren koruyucu faktörler olabileceği gibi, rezilyansı engelleyen risk faktörleri de olabilmektedir. Bir çocuğun hayatında koruyucu faktörler ne kadar fazlaysa rezilyans gösterme olasılığı da o kadar artmaktadır (Howard, Dryden ve Johnson 1999).

Okul öncesinde rezilyans geliştirmek için göz önüne alınan koruyucu faktörlerin; güvenli bağlanma, benlik saygısı, öz-düzenleme, problem çözme, duygu düzenleme, yeterlilik gibi sosyal-duygusal gelişim alanları, olumlu aile tutumları, nitelikli eğitim fırsatları ile sorumluluk, özerklik, yardım alabilme, sebat gösterme, azim, iyimserlik, risk alabilme, girişkenlik, empati gibi rezilyant bireylerin olumlu kişilik özellikleri olduğu görülmektedir (Benard, 1991; Beyonde Blue, 2017; Blackwell, 2015; Cairone ve Mackrain, 2012; Seçkin ve Hasanoğlu, 2016). Bu tarz kişilik özellikleri geliştiren insanlar değişen koşullara kolayca uyum sağlayabilmekte, hızlı bir şekilde sorunların üstesinden gelebilmekte, problemlere çok sayıda farklı çözümler üretebilmekte (Yoleri, 2020) ve olumsuz olaylar karşısında olumlu duygulanım düzeylerini koruyarak, olumsuzluklar geçtiğinde her şeyin düzeleceğine ilişkin inançlarını yitirmemektedir (Hughes, 2016). Öte yandan hastalık, zayıf sosyal beceriler, yoksulluk, şiddet, anne-baba ölümü, aile içi çatışmalar, istismar, afet, salgın, savaş gibi risk faktörleri de rezilyans için engel oluşturmaktadır (Kararımak, 2006).

Son yıllarda, erken çocukluk dönemi araştırmacıları, rezilyansın nelerden etkilenebileceğini ve eğitimcilerin çocuklarda rezilyans gelişimini desteklemek için uygulamaya dahil edebileceği stratejileri aktif olarak geliştirmektedir (Ernst, Johnson ve Burçak, 2019). Literatür incelendiğinde okul öncesi eğitimde çocuğun rezilyans kazanması için kullanılan başlıca stratejiler şunlardır: Çocuğun güçlü yanlarına odaklanmak, sosyal problem çözme becerilerini desteklemek, girişkenliği desteklemek, bağımsızlığı ve özgüveni desteklemek, sorumluluk bilincini geliştirmek, duyguları yönetebilmeyi desteklemek, sürece odaklanıp çabayı övmek, risk almayı teşvik etmek, çocuğun güvende hissettiği ve mutlu olduğu bir ortam sunma, stresle baş etme becerilerini desteklemek, iyi ilişkiler kurmayı desteklemek, olumlu rol model olmak, açık hava deneyimleri sağlamak, fiziksel aktivite ile ebeveynleri bilinçlendirme ve destek sağlama olduğu görülmektedir (Benard, 1991; Beyonde Blue, 2017; Blackwell, 2015; Cairone ve Mackrain, 2012; Collet, 2017; Nelson, 2021). Tüm bu stratejilere bakıldığında çocukların sosyal ve duygusal yeterliliğinin, fiziksel olarak güçlenmesinin ve ailenin de rezilyans konusunda bilinçlendirilip, iş birliği sağlanmasının hedeflendiği görülmektedir. Bunların hepsi çocukların gelişimsel süreçlerinde sağlıklı duygusal, sosyal ve psikolojik işleyişlerine katkıda bulunmaktadır.

Okul öncesi eğitimde çocuğun rezilyansını desteklemek, bütünsel gelişimi odağa alan bir yaklaşımın parçasıdır (Nelson, 2021). Dolayısıyla okul öncesi eğitimde çocukların akademik başarılarına öncelik veren okullardan ziyade duygusal, sosyal, psikolojik, bilişsel, yaratıcı, fiziksel yeterlilikleri teşvik eden ve çocukların özgüvenlerini, benlik saygılarını ve öz yeterliliklerini geliştirmeye teşvik ederek, rezilyansı destekleyen bütüncül bakış açısına sahip okullar önem taşımaktadır. Örneğin, yaşamın zorluklarına karşı bağımsız, rezilyant çocuklar yetiştirilmesini amaçlayan Montessori yaklaşımında kendi başına yapabilen ve düşünebilen yetenekli öğrenciler olarak görülen çocukların bağımsızlık, özgüven ve yetkinlikleri desteklenmektedir (Montague, 2021). Eğitimi sanata dönüştürmeyi amaçlamış Rudolf Steiner'in yaratıcısı olduğu Waldorf eğitim yaklaşımı, çocuğu hem fiziksel hem de psikolojik olarak güçlendiren, mezunlarının hayatın zorluklarıyla baş etmeleri için rezilyans kazanmalarını odağa alan bütüncül bir yaklaşımdır. (Goldshmidt, 2013). Bir diğer yaklaşım olan Malaguzzi'nin geliştirdiği Reggio Emilia, erken çocukluk eğitiminde çocuğun güçlü, yetenekli ve rezilyant olmasına değer veren yenilikçi ve ilham verici bir yaklaşımdır. Orman Okulu programları ise çocukların rezilyans geliştirme için sınırsız fırsatlar sunar (Blackwell, 2015). Tüm bu yaklaşımların ortak bir özelliği çocuğun bütüncül gelişimini desteklemesidir.

Ülkemizde okul öncesi dönemde çocuğun rezilyansına ilişkin sınırlı sayıda araştırma incelendiğinde; okul öncesi çocuklara uygulanan rezilyans programının çocukların sosyal becerileri üzerinde etkili olduğu bulunmuş (Ünsal ve Uyanık, 2016), diğer bir çalışmada ise sağlıklı ve başarılı bir nesil için okul öncesi dönemde psikolojik dayanıklılığın desteklenmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Şahan Aktan ve Önder, 2018). Saki'nin (2020) çalışmasında ise Montessori yaklaşımı ile eğitim alan okul öncesi dönem çocuklarının rezilyansının daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra okul öncesi öğretmenlerinin çocuğun rezilyansını desteklerken kullandığı stratejilere dair hiçbir araştırma bulunamamıştır.

Yurtdışında yapılan araştırmalar incelendiğinde ise; Howell, Graham-Bermann, Czyz, and Lilly'nin (2010) yaptığı çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının rezilyans geliştirilmesinde duyu düzenleme ve prososyal davranış becerileri kavramsallaştırılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin rezilyansı ile çocuklara rezilyans kazandırma konusunda hazırbulunuşluklarının araştırılması sonucu, okul iklimi ile öğretmenlerin rezilyansının, erken çocukluk eğitim ortamlarında rezilyansı teşvik etmede önemli unsurlar olduğunu ortaya çıkaran çalışmalar bulunmaktadır (Bouillet, Ivanec ve Miljević-Ridički, 2014; Chan ve Siu, 2020). Doğa anaokullarının ve Orman Okulu programlarının girişkenlik, öz-düzenleme, bağlanma, öz-yeterlilik, sebat ve problem çözme becerileri gibi temel rezilyans göstergelerinde olumlu etkiler yarattığı, okul

öncesi çocuklarının bütünsel gelişimini destekleyerek, rezilyansı artırdığı ortaya koyulan araştırmalar bulunmaktadır (Blackwell, 2015; Ernst, Johnson ve Burçak, 2018). Collet ise (2017) yaptığı bir çalışma ile anaokullarında çocuğun rezilyansını desteklemek için öğretmenlere çeşitli stratejiler sunmaktadır. Nelson'ın 2021 yılında okul öncesi eğitimde rezilyansı destekleme konusunda yaptığı derleme araştırmasında, eğitimcilere ve ebeveynlere çeşitli stratejiler sunmanın yanı sıra erken çocukluk eğitimcilerinin bütüncül bir vizyona sahip olması, rezilyans kavramının derinlemesine anlaşılması ve koruyucu faktörleri güçlendirerek, gelişimsel olarak uygun destekler sağlanması sayesinde, eğitimcilerin çocuklarda rezilyansı teşvik edebilecek önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır.

Türkiye'de okul öncesi öğretmenlerinin çocukların rezilyansını desteklerken kullandığı stratejilerin belirlenmesini amaçlayan bu çalışma, literatürde bu konuda var olan boşluğu da doldurmaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca kullanılan bu stratejilerin bilinmesi, çocuklarımızı geleceğe hazırlarken diğer okul öncesi öğretmenlerine de bu konuda destek sağlamakla birlikte farklı bir bakış açısı da kazandıracaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, okul öncesi öğretmenlerinin çocukların rezilyansını geliştirmeye ilişkin deneyimlerini keşfetmek için nitel araştırma desenlerinden biri olan betimleyici fenomenoloji desen kullanılmıştır. Betimleyici fenomenoloji çalışmalarında odak noktası, ön yargısız bir bakışla, araştırılan olguyu deneyimleyen bireylerin fenomene ilişkin deneyimlerini keşfetmek, tanımlamak ve özünü ortaya çıkarmaktır (Moustakas, 1994). Katılımcılara yöneltilen sorular ile olabildiğince kendi deneyimleri, bakış açıları, duygu ve düşünceleri doğrultusunda anlatmaları sağlanmıştır. Dolayısıyla araştırılan olguya ilişkin elde edilen verilerle fenomenin kendisini tanımlamakla kalmayıp, onun nasıl deneyimlendiği resmedilmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın katılımcılarını Ankara, Bursa, Diyarbakır, Erzincan, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kocaeli illerindeki MEB'e bağlı özel ve resmî okul öncesi eğitim kademesinde görev yapan 16 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcılar belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmış; katılımcıların gönüllü olmaları, Okul Öncesi Öğretmenliği ya da Çocuk Gelişimi mezunu olmaları ölçüt olarak alınmıştır. Araştırma deseniyle tutarlılığı sağlamak adına araştırma sorularına yanıt olarak mümkün olduğunca geniş bir bakış açısı kazandırmak amacıyla Türkiye'de farklı pedagojik yaklaşımları uygulayan anaokullarında görev yapan öğretmen-

ler de çalışma grubuna dahil edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1’de paylaşılmıştır.

Tablo 1

Katılımcıların Demografik Özellikleri

İsim	Yaş	Eğitim	Kıdem	Çalıştığı Okul Türü
Ö1	37	Çocuk Gelişimi	6	Montessori Anaokulu
Ö2	44	Çocuk Gelişimi	15	Reggio Emilia İlhamlı ve Doğa Temelli Anaokulu
Ö3	32	Okul Öncesi Öğrt.	9	Başka Bir Okul Mümkün Modelli Anaokulu
Ö4	37	Çocuk Gelişimi	8	Başka Bir Okul Mümkün Modelli Anaokulu
Ö5	28	Okul Öncesi Öğrt.	5	Waldorf İlhamlı Anaokulu
Ö6	34	Okul Öncesi Öğrt.	10	Özel Bağımsız Anaokulu
Ö7	43	Okul Öncesi Öğrt.	18	Özel Bağımsız Anaokulu
Ö8	33	Okul Öncesi Öğrt.	7	Özel Anasınıfı
Ö9	43	Çocuk Gelişimi	18	Özel Bağımsız Anaokulu
Ö10	27	Çocuk Gelişimi	4	Orman Anaokulu
Ö11	33	Çocuk Gelişimi	10	Resmî Anasınıfı
Ö12	49	Okul Öncesi Öğrt.	30	Resmî Anasınıfı
Ö13	50	Okul Öncesi Öğrt.	20	Bağımsız Anaokulu
Ö14	29	Okul Öncesi Öğrt.	5	Bağımsız Anaokulu
Ö15	34	Okul Öncesi Öğrt.	13	Bağımsız Anaokulu
Ö16	48	Okul Öncesi Öğrt.	22	Resmî Anasınıfı

Verilerin Oluşturulması

Bu çalışmadaki verilerin toplanması yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu asıl katılımcılara uygulanmadan önce iki öğretmenle deneme görüşmesi yapılmış, alınan ses kayıtları analiz edilerek, form üzerinde yapılan düzenlemeler sonucunda form son haline getirilmiştir. Katılımcılar belirlenirken etik kurul izni, aydınlatılmış onam formu ve görüşmede sorulabilecek olası sorular eklenerek toplam 50 okula e-posta gönderilmiştir. Bunun sonucunda geri dönüş yapan 16 kişi ile bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri ile 2021-2022 eğitim öğretim yılında yapılan görüşmeler, Covid önlemleri ve araştırmacı ile katılımcıların

Türkiye'nin farklı şehirlerinde olması nedeniyle 12 katılımcı ile çevrimiçi ve 4 katılımcı ile internetteki aksaklıklar nedeniyle telefon görüşmesi olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, zaman/mekan verimliliği, farklı coğrafi konumlara kolay erişim, katılımcılara düşünmeleri için daha fazla zaman sağlaması ve veri transkripsiyonu gibi avantajları bakımından internet üzerinden (Creswell, 2013) ve telefon ile etkili bir şekilde yapılabilmektedir (Sweet, 2002). Görüşmeler yaklaşık 25-50 dakika sürmüştür. Katılımcılara çocukların rezilyans gelişimini desteklemek için kullandıkları stratejileri belirlemek amacıyla 5 soru yöneltilmiştir. Yapılan görüşmeler zamandan tasarruf sağlamak ve veri kaybını önlemek için katılımcıların izni alınarak kayıt altına alınmıştır. Yazıya dökülen veriler katılımcılara gönderilerek kontrolü sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Dört aşamadan oluşan içerik analizinde ilk olarak elde edilen çözümlenen veriler kodlanır, temalar bulunur, kodlar ve temalar düzenlendikten sonra bulgular yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Buna göre veriler çözümlenirken öncelikle görüşme kayıtlarının her biri yazıya dökülüp, kodlanmıştır. Verilerin kodlanması sırasında, veriler birkaç defa okunmuş ve ilgisi olmayan cevaplar kodlama dışı bırakılmıştır. İçerik analizine tabi tutulan veriler incelenerek, her bölümün ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmış, ilgili alan yazın dikkate alınarak tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Son olarak katılımcıların, “ne deneyimledikleri ve nasıl deneyimledikleri” ile ilgili alıntılar betimsel bir anlatımla, herhangi bir yorum katmadan doğrudan aktarılarak, katılımcıların deneyimlerine ilişkin bir tablo ortaya koyulmuştur. Tüm alıntılar tırnak içinde, italik bir şekilde verilmiş ve Ö1, Ö2, Ö3, ... şeklinde kodlanarak görüşmenin hangi öğretmene ait olduğu belirtilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Bu çalışmada iç geçerliliği sağlayabilmek adına öncelikle oluşturulan görüşme formu uzman görüşüne sunulmuş, uzman incelemesi ve geri dönütleri sonucu şekillenen görüşme formu, asıl katılımcılara uygulanmadan önce iki öğretmenle deneme görüşmesi yapılmış ve ses kaydı alınmıştır. Soruların anlaşılmayan kısımlarının olup olmadığını tespit etmek amacıyla ses kayıtları analiz edilerek form üzerinde gerekli düzenlemeler yapılmış ve form son haline getirilmiştir. Katılımcılarla görüşmelerin öncesinde gerekli açıklamalar yapılmış ve katılımcılar ile doğal bir sohbet ortamı sağlanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerin süresi yaklaşık olarak 25-50 dakika sürmüştür. Görüşmeden ayrılan katılımcı olmamış, bütün katılımcılar tüm soruları yanıtlamışlardır. Yapılan görüşmeler zamandan tasarruf sağlamak ve veri kaybını önlemek için katılımcıların izni alınarak kayıt altına alınmıştır. Çalışmanın iç tutarlılığını sağlamak

için ise yazıya dökülen veriler katılımcılara gönderilerek kontrolü sağlanmıştır. Katılımcılardan sağlanan veriler bulgular kısmında doğrudan alıntılar şeklinde sunulmuştur. Araştırmada farklı yaklaşımları uygulayan anaokullarında çalışan öğretmenlere ulaşıp, katılımcı çeşitliliği sağlanmıştır. Araştırmanın dış geçerliliğini sağlayabilmek için araştırmanın amacı ve problemi kuramsal çerçeveye ışık tutacak şekilde detaylı olarak açıklanmıştır. Katılımcılar araştırmanın amacına uygun bireylerden oluşabilmesi adına amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler analiz edildikten sonra oluşturulan tema ve alt temalar iki alan uzmanı tarafından kontrol edilmiş, görüş alınmıştır. Çalışmanın güvenilirliği için uyuşum yüzdesine bakılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994), geliştirdiği güvenilirlik hesaplama formülünden yararlanılarak, uyuşum yüzdesi %93 bulunmuştur. Uyuşum yüzdesinin % 70 veya daha üstü olması yeterli görüldüğünden (Miles ve Huberman, 1994), veri analizi açısından güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Etik

Bu çalışmada katılımcıları ilgilendiren tüm konularda güvence sağlamak için çeşitli etik hususlar göz önünde bulundurulmuştur. Öncelikle araştırma şablonu oluşturulduktan sonra araştırmacıların bağlı oldukları Yıldız Teknik Üniversitesi etik kurulundan 23.12.2021 tarihli ve 2021.12 sayılı onay alınmış, daha sonra araştırmanın amacı bağlamında katılımcılara ulaşılmaya çalışılmış ve gönüllü olan öğretmenlere araştırma konusuyla, amacıyla ilgili detaylı bilgiler ve olası çıkabilecek sorular iletilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgilerinin ve görüşmeler sırasında söylediklerinin gizli tutulacağı, gerçek isim yerine takma ad kullanılacağı bilgisi katılımcılara aktarılmış ve kendilerinde yazılı/ımsız rıza onam formu sunularak, istedikleri anda mazeret belirtmeksizin araştırmadan ayrılabilirceklere bilgisi verilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydı yapılacağına dair katılımcılara bilgilendirme yapılmış, araştırma verileri yazıya döküldükten sonra verilerin teyit edilmesi ve olası etik bir sorunun teyidi için katılımcılara gönderilerek onay alınmıştır. Araştırma kapsamında sunulan bilgilerin sadece bilimsel amaçla kullanılacak olup üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı bilgisi verilmiştir.

Bulgular

Veri analizi sonucunda öğretmenler tarafından çocukların psikolojik dayanıklılıklarını sağlamada “Bağımsız ve özgüvenli olmayı sağlama”, “Sosyal problem çözme becerisini geliştirme”, “İyi ilişkiler kurabilmeyi destekleme”, “Duygularını yönetebilmeyi destekleme”, “Fiziksel aktivite ve açık hava deneyimleri sağlama”, “Güvende hissettiği ve mutlu olduğu bir ortam sunma”, “Olumlu rol model olma”, “Risk alma ve azimli olmayı destekleme”, “İyimserliği teşvik etme” ve “Ebeveyni bilinçlendirme ve destek sağlama” olmak üzere toplam on stratejinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Bağımsız ve özgüvenli olmayı sağlama

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü çocukların bağımsız bir şekilde kendi işlerini yapabilmelerinin ve özgüvenli olmalarının rezilyans için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin bağımsız bir anaokulunda öğretmen olan Ö6 bunu şöyle ifade etmiştir: “Çocukların rezilyansı konusunda bağımsız olabilmeleri, kendi kendine yetebilme, bireysel hareket edebilmeleri, kendine güvenmelerini bunları kazanmalarını hedefliyorum.”

Çocukların kendileri ile ilgili karar verme süreçlerine katılmalarının, bağımsızlığı ve özgüveni desteklediği, bunun da çocuğun rezilyansını geliştirdiği belirtilmiştir. Montessori anaokulunda öğretmen olan Ö1 bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Okulumuz Montessori eğitimi sistemini uyguluyor ve bu sistem total olarak bence rezilyans gelişimini desteklemeye çok faydalı. Çocuğa saygı çatısı altında, çocuğun bağımsızlaşması bizim en önemli misyonlarımızdan birisi. Mesela açık raf sistemini aktif olarak kullanıyoruz. Çocuğa çalışmalarını tanıttıktan sonra çocuk kendi seçimini yapar, kendisi karar vererek bir çalışmayı alıp, sürdürür ve sadece yardıma ihtiyacı varsa bizden yardım ister. Çocuğun bağımsızlaşması için sınıfta yemek yerken bile bir çocuğun ağına besleme asla yapmayız, yemek yiyemiyorsa dahi bunu yapmayız. Mesela ayakkabılarını ters giyerler ama çocuk bizden yardım istemediği müddetçe yardım etmeyiz. Kendi montunu kendi giymeyi öğrendikten sonra en ufak bir yardımımızı kabul etmezler. Bunların hepsini kendi başına yaparken çocuğun gözlerinin ışıldadığında görürüm. Bazen fermuarı takılır gayri ihtiyari elimi uzatırım ‘Ben yapabilirim’ der. Dolayısıyla bütün okul hayatında bağımsızlıklarını çok önemsiyoruz.”

Çocuklar doğa ile temas halindeyken, karşılaştıkları zorluklarla baş etmeleri konusunda bağımsızlıklarının desteklenmesinin önemini vurgulayan BBOM modelini uygulayan anaokulu öğretmeni Ö4 bunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir dahaki sefere dendiğinde oraya çıktı fakat atlamakta zorlanıyor. Atlamak için destek istediğinde ‘destek istiyorsan destekleyeyim ama her zaman yanında olamayabilirim’ diye çocuğa açıklayarak, ilk başta destekleyerek sonraki zamanlarda ise daha çok çocuğun yapabileceği alanlar açmaya çalışıyorum. Destek istemediği sürece desteklemiyoruz.”

Sosyal problem çözme becerisini destekleme

Katılımcı öğretmenler çocukların karşılaştığı problemleri ortadan kaldırmak yerine, onları kendilerinin çözmeleri için destek olmanın rezilyans için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çocukların yaşamın zorlukları ile baş etmede problem çözme

becerisinin önemine değinen özel bir okulda anasınıfı öğretmeni olan Ö8 şunları ifade etmiştir.

“Yaşamın zorlukları için problem çözme becerisi çok önemli. Problemleri kendi başlarına çözebilmeleri için ‘Ne oldu, nasıl hissediyorsun, bu problemi nasıl çözebiliriz, önerileriniz nedir?’ gibi sorularla kendilerinin çözmesi için rehber oluyorum. Ayrıca problem çözme zamanımız oluyor mesela sınıfta bir sorun olunca toplanıp bunun hakkında konuşup, çözüm arıyoruz.”

Orman anaokulunda eğitmen olan Ö10, çocukların barışçıl yollarla çatışmaları çözmelerini önemsedğini şöyle dile getirmiştir.

“Çocuklar aralarında problem yaşadığında, ‘Neden oldu? Bunun sebebi nedir? Ne yapabiliriz? Kimden kaynaklı? Ne kadar sürecek?’ yani aralarındaki ilişkiye yönelik bunu düşündürmeye çalışıyoruz. Bu anı yönetmeyi kendileri öğrenmesi için onları destekliyoruz yani yaptığı davranışı düşünmesi ardından buna kendi çözüm yolu üretmesi için. Küçük durumlarda direkt yetişkin helikopter modeli ile atlamıyoruz, kendi nasıl çözüyor ona bakıyoruz. Barış masalarımız var. Sorun yaşayan olursa sosyal ilişkilerinde önce sakinleşmelerini bekliyorum. Ardından sınıfta ortasında bir tanecik çiçek olan masaya geçiyorlar. Çiçek sırayla bir benim elimde, bir senin elimde. Durumu konuşup, ardından uzlaşmaya geçiyorlar.”

Çocukların problemlerini çözebilmeleri konusunda teşvik etmenin yanı sıra çocukların oyun ortamlarını donatırken problem çözme, yaratıcılık gibi çeşitli düşünme becerilerini destekleyen açık uçlu oyuncaklar kullandıklarını belirten Waldorf İlhamlı bir anaokulu öğretmeni Ö5 şunları söylemiştir.

“Hayatta insan ilişkilerinde zorluklar yaşayabiliriz. Çocuklar sosyal ilişkileri ilk olarak yuvada deneyimliyorlar. Bir arkadaşıyla bir sorun yaşadığında bu konuda müdahale etmeden önce tehlikeli bir durum olmadığı sürece müdahale etmiyoruz ve çocukların kendilerinin çözmesini bekliyoruz. ‘Evet galiba oyuncak konusunda anlayamadınız, ne yapabilirsiniz?’ Kendileri bir çözüm bulmaya çalışıyor öncelikle. Ortam çocuğun her çeşit hayal gücünü kullanarak, açık uçlu oyuncakları kullanarak oyunlar oynayabildiği bir ortam ve bunlar da onu destekliyor her açıdan.”

İyi ilişkiler kurabilmeyi destekleme

Çocukların iyi ilişkiler kurabilmelerini desteklemenin rezilyans için önemli olduğuna ilişkin görüş bildiren öğretmenler, çocukların bu becerilerini desteklerken empati, yardımlaşma, yardım alabilme, işbirliği, paylaşma, nazik olma gibi olumlu iliş-

kileri destekleyen prososyal davranışları kazandırdıklarını ifade etmişlerdir. BBOM modelini uygulayan anaokulu öğretmeni Ö4 buna ilişkin şunları ifade etmiştir. “İşbirliği, empati becerilerini destekliyoruz. Mesela çocuk ağaç dalını çekerken zorlanıyor, bizi çağırıyor diyelim ve ‘Bunu çekemiyorum’ diyor. ‘Ne yapmamı istersin?’ diye soruyoruz çocuğa. *O zaman hadi hep beraber yardım edelim, arkadaşlarından destek almaya yönlendiriyorum önce.*”

Çocuğun sosyal olarak dayanıklı olmasının önemine değinen Montessori anaokulunda eğitimci olan Ö1 şu şekilde ifade etmiştir.

“3-6 yaş karma grubuz biz. Yani 3-6 yaş karma olmanın bence bu sosyal dayanıklılık için çok önemli olduğunu düşünüyorum. Ve bu çocuklardan deneyimli olanlar yeni gelen arkadaşlarına destek olduklarını ve yardım ettiklerini gözlemliyoruz. Birbirlerinin ayakkabılarını giymeye yardım ederler. ...bir çalışmayı ona öğretirler. Bir diğer kuralımız ise nazik davranmak. Nazik davranmakta yine aynı şekilde biraz empati yardımıyla. ...bir barış ortamı yaratmaya, huzurlu iletişim kurabileceğimiz bir ortam yaratmaya çaba gösteriyoruz.”

Duygularını yönetebilmeyi destekleme

Diğer strateji olan çocukların duygularını yönetebilmelerini destekleme hakkında görüş bildiren öğretmenler ise çocukların duygularını tanımlarının, ifade etmelerinin, çocuğun duygusunu anlamının, o duyguyu yaşamasına izin vermenin rezilyansı desteklemede önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Çocukların duygularını tanımlarının ve ifade etmelerinin rezilyansı desteklemede önemli olduğunu ve en temel duygularla başladıklarını ifade eden Montessori anaokulunda öğretmen olan Ö1 şunları söylemiştir.

“Halı saatinde mümkünse her gün veya haftada mutlaka bir gün duygulardan konuşuruz. Duyguları açığa çıkarma ve birlikte olmamızın güzelliğine dair bir seramoni yaparız. İkinci halı saatinde ise bugün seni okulda mutlu eden bir şey var mıydı? Konuşmak isteyenler konuşur, biz de konuşuruz bu arada. Bugün seni okulda çok üzen bir şey oldu mu ? Mümkünse her gün duyguları konuşuyoruz. Çocuklar birbirlerine küstüklerinde kelimelerle ifade etmelerini isteriz, yansıtma yapmaya çalışırız. Bizim sistemimiz çocuğu birey olarak kabul ederek, sanki rezilyans gelişimini desteklemek için var gibi düşünüyorum.”

Bağımsız bir anaokulunda öğretmen olan Ö9 şunları söylemiştir; “Çocuğun duygusal olarak rezilyansının desteklenmesinde çocuğun duygusunu anlamının çok önemli olduğunu düşünüyorum.” Çocuğun duygularını anlayıp, ona eşlik etmenin çocuğun rezilyansını desteklediğini ayrıca çocuğun duygularını kontrol etmesinde

serbest oyunun ve masalların önemine değinen Waldorf İlhamlı bir anaokulunda öğretmen olan Ö5 bunu şu şekilde ifade etmiştir.

“Çocuğun duygusunu görüp, ona eşlik etmek, yanında olduğunu hissettirmek, o duygusunu yaşaması, ‘Evet ağlayabilirsin şu an, bazen ağlayabiliriz, ağlamakta bir ihtiyaçtır.’ ve o ağladığında sadece yanında olmak, bu bile çocuğun o duyguyu tanıması, yaşaması için çok önemli oluyor. O duygu ile karşılaştığında çocuk kendini nasıl kontrol edebiliyor? Serbest oyun çok faydalı oluyor. Çünkü serbest oyun zamanında çocuk bir sürü arkadaşlarıyla iletişime giriyor ve sorumluluk tamamen kendisinde, sorumluluk alıyor, oyun kuruyor, o oyunda farklı farklı bir sürü role giriyor ve o rollerdeyken de farklı farklı duygulara da giriyor aslında bu aslında çocuğu destekliyor o rolün içinde duyguları yaşaması, o rolden çıkınca o duygudan da çıkıyor, aslında o duyguyu öğreniyor, kontrol ediyor, o roldeyken nasıl kontrol edebileceğini öğreniyor...yine masallar yoluyla da birçok duygu destekleniyor. Masalın içinde o duyguları yaşıyor sonra masal bittiğinde tekrar kendi haline dönüyor ve aslında birçok duyguyu deneyimlemiş oluyor.”

Çocukların olumsuz duygular içinde olduğunda duygularını uygun şekilde boşaltabilme, onlarla baş etme yöntemleri sunduğunu belirten Orman anaokulu eğitmeni Ö10 ise şunları belirtmiştir.

“Bizim üzerinde durduğumuz noktalardan birisi de orman okulunda verdiği bir durum olarak duygusal olarak olumsuzluklara karşı daha dayanıklı olabilmesi. Çok öfkeleni ve karşısındakine vurdu ya da oyuncağını attı bunun yerine seninle kağıt parçalamayı deneyelim mi? Yastık yumruklamayı deneyelim mi? Bağırma deneyelim mi? tepinmeyi deneyelim mi? duygusunu boşaltacak yöntemleri gösteriyoruz. O anı nasıl yöneteceğiyle ilgili küçük, minik bir şeyler bırakıyoruz yani. Diyelim ki bugün yogadayız sakin bir ortam yok ha ama hem duygu iniş çıkışı hem de çok hareket ihtiyacı olan çocuk var. Sakince onu alıyoruz gruptan ve o duygusunu boşaltmasını sağlıyoruz. ...Bu genelde olumsuz şekilde dışa vuruyor biz bunu doğru dışa vurmaya göstermeye çabalıyoruz.”

Fiziksel aktivite ve açık hava deneyimleri sağlama

Hareket ve açık hava deneyimleri sağlama stratejisine ilişkin katılımcıların bazıları çocukların açık havada olabildiğince vakit geçirmelerinin ve doğadaki zorlukları deneyimlemelerinin rezilyansı desteklemede önemli olduğunu, bazı katılımcılar ise çeşitli fiziksel aktivitelerin ve okuldaki spor salonlarındaki beden eğitimi etkinliklerinin çocuğun rezilyansını desteklerken büyük katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Farklı

yaklaşımları uygulayan okullarda görev yapan öğretmenler, hava koşulları ne olursa olsun, çocuğun doğada olabildiğince zaman geçirmesinin, doğada serbest oyunun çocuğun rezilyansına büyük katkı sunduğunu ifade etmişlerdir. Reggio Emilia ilhamlı ve Doğa Temelli bir anaokulunda eğitimci olan Ö2 bunu şöyle ifade etmiştir.

“Çocuklarımız rezilyans konusunda her anlamında şanslılar. İlk sırada fiziksel dayanıklılıkları geliyor. Çünkü çok sık doğada zaman geçiriyoruz, hemen hemen her gün doğadayız. Biliyorsunuz ki doğa, sınıflar gibi düz bir alan değil, her şey öğretmenler ve yetişkinler tarafından düzenlenmiş bir ortam değil doğa. İlk etapta çocuklar okula başladıklarında daha sık düşüyorlar, denge problemleri, kontrolünü sağlamakta sıkıntı yaşıyorlar. Çocuklar doğal alanda kısa bir süre sonunda dengelerini sağlayarak başardıkça, kendilerine olan güvenleri arttıkça kısa sürede fiziksel dayanıklılığı geliştiriyoruz. Kısa bir süre sonra bir bakıyoruz çocuk kendi başına ağaca da çıkabiliyor.”

Okul öncesi dönemde çocuğun fizik bedeninin gelişmesinin önemli olduğu dolayısıyla hareket ve sağlıklı beslenmenin çocuğun bedenini güçlendirdiğine ilişkin görüş bildiren Waldorf İlhamlı bir anaokulunda öğretmen olan Ö5 şunları ifade etmiştir.

“Waldorf pedagojisinin 0-7 yaşta en önem verdiği şey çocuğun fizik bedeninin gelişmesini desteklenmesidir. Bu fizik beden çok iyi geliştiğinde aslında diğer alanları da etkiliyor. Bu yüzden hareket etmesi, sağlıklı beslenmesi çocuğun 0-7 yaşta çok önemli oluyor. Çocuk zorluklar karşısında dayanıklılığı, güçlülüğü en başta fizik bedenini güçlendirerek yapıyor. Haftada 2 gün orman günümüz var, onun dışında her gün 2 kere bahçe saatleri var. Bahçede de olabildiğinde tırmanma, hareket etme, hareket alanlarını, dengelerini destekleyecek materyaller var. Yine toprakla, suyla bolca oynayabilecekleri bir bahçe.”

Orman okulu eğitimci Ö10 çocuğun fiziksel anlamda zorluklara karşı güçlenmesine dair şunları ifade etmiştir.

“Okulumuz orman okulu dolayısıyla her gün ormandayız. Fiziksel olarak olumsuzluklara karşı daha dayanıklı olabilmeleri üzerinde durduğumuz en önemli noktalardan birisi. Çocuğu fiziksel olarak güçlendirmek için parkurlar yapıyoruz, küçük turlar okul çevresini gezdiriyoruz ...ilk orman yolculuğunu birlikte yürütüyoruz yan yana olabildiğince elini tutmadan ama kendini de güvende hissetmek istiyorsa birlikte sonra yavaş yavaş ondan uzaklaşıyoruz. Gerçekten çok zor yerlerde var suyun üzerinden atladığımız köprüden geçtiğimiz ya da işte çok oynayan taşlar üzerinden yürüdüğümüz, elini sağa sola saladığında ısrırgan otuna değebileceği yani fiziksel anlamda zorlanabilecekleri

bir alandayız ... küçük küçük başlıyoruz. Yani şu an mesela kendileri yürüyorlar, kendileri dönüyorlar. Onları güçlendirecek şeyi veriyoruz.”

Çocukların okulun ilk zamanları orman günlerinde hem fiziksel hem duygusal olarak zorlandıklarını fakat yıl içinde bu alanlarda güçlendiklerine ilişkin BBOM Modelini uygulayan anaokulu öğretmeni Ö3 görüş belirtmiştir.

“Bütün okulun dahil olduğu açık havada ve doğada sık zaman geçirmek adına orman günlerimiz var. Doğal olarak sürekli dağ, bayır inip çıktıkları, hem fiziksel olarak hem de duygusal olarak ilk başta çok zorlandıkları fakat yıl içerisinde baktığımız zaman onların bu alanlardaki gelişiminin oldukça iyiye gittiğini ve olumlu ilerlemeler gözlemlediğimiz bir süreç orman günleri.”

Çocuğun rezilyans gelişiminde spor salonu gibi iç mekanlarda hareket ve fiziksel aktivitelerle çocuğa denge, koordinasyon, esneklik kazandırarak, çocukların rezilyansını destekleyen bağımsız bir anaokulu öğretmeni olan Ö6 bunu şöyle ifade etmiştir; *“Çocukların bolca hareket ettiği sportif beceri, koordinasyon sınıfımız var bu sınıfımız var okulda fiziksel olarak dayanıklı olmaları için. Bu sınıfı kullanıyoruz yoğun bir şekilde.”* Ö9 ise şunları ifade etmiştir. *“Okulumuzda erken hareket merkezimiz var. Fiziksel olarak çocuklar kendi sınırlarının ötesine geçmeyi öğrendikçe kendilerine güvenleri çok fazla artıyor. Fiziksel aktivite ile esneklik sağlamak önemlidir.”*

Güvende hissettiği ve mutlu olduğu bir ortam sunma

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu, çocukların güvende hissettiği ve mutlu olduğu bir ortam sunma stratejisidir. Bu stratejinin, çocuğun çevresindeki dünyaya ile güvenli bağ kurabilmesi, ve bütüncül olarak sağlıklı bir işleyişe sahip olabilmesi için önemli olduğu belirtilmiştir. Okul öncesi dönem çocuğunun dış dünyaya güven duygusu geliştirmesinin önemine değinen Waldorf İlhamlı bir anaokulunda öğretmen olan Ö5'in bu konudaki görüşü şu şekildedir: *“Mesela günlük rutinler, haftalık rutinlerimiz var bunlar en başta çocuğa güven duygusu veriyor, hani bir sonraki adımda ne olacağını çocuk o gün bilebiliyor. Bunlar aşında çocuğu hayata da hazırlayan bir şey ve kendini güvende hissettiren, çocuğun hayata karşı da güven duygusunu destekleyen ritimler diyebilirim.”*

Öte yandan çocuğun mutlu olmasının rezilyans gelişimine katkı sunduğunu ifade eden resmi bir okulda anasınıflı öğretmeni olan Ö11 İse *“Çocukların okulda keyif almaları, mutlu olmaları için ilgilendikleri ve keyif aldıkları şeylerle ilgili günlük planlarımı hazırlıyorum ve bunların çocuğun kişiliğini, ruh halini, duygusal olarak güçlü olma durumunu çok etkilediğinden önemli olduğunu düşünüyorum.”*

Olumlu rol model olma

Diğer bir strateji ise, çocukların rezilyans gelişimini desteklerken öğretmenin çocuğa olumlu rol model olmasıdır. Bununla ilgili görüş bildiren Ö5 çocuğa model olunması gerektiğini şu şekilde belirtmiştir. *“Biz rol modeliz, mesela paylaşmayı mı öğretiyoruz, biz eğitimler olarak önce biz kendi aramızda bir şeyleri paylaşıyoruz ki onlarda bizden görüp, kendi arkadaşıyla paylaşmaya başlıyor. Ya da ben arkadaşına şunun için yardım ettim, bunları aslında eğitimler olarak önce bizim göstermemiz gerekiyor ki, yaşamamız gerekiyor ki çocukta bunları bizden görüp zaten yapıyor.”*

Orman okulu öğretmeni Ö10 ise *“Biz model oluyoruz ardından bunu kullanmaya başlıyorlar. Tabiki de okulda da bir düzensizlik, tutarsızlık ya da çocuğun karşısındaki kişide de iniş çıkış varsa okulda düzen oluşturmak mümkün değil. Bu yüzden sağlıklı ve tutarlı davranan bir yetişkin yanlarında olduğunda aslında onlar çok hızlı her şeyi kazanabiliyorlar.”* Resmî bir okulda anasınıfı öğretmeni olan Ö16 ise bunu şöyle ifade etmiştir. *“Çocuk söylediğini değil yaptığını yapar... Bence öğretmenin davranışları çocuğun rezilyansında faydalıdır mesela sınıfta bir sorun olunca yani öğretmenin nasıl tepki verdiği, nasıl yaklaştığı önemli bir konu. Sen olumlu model olmadıkça olmuyor.”*

Risk alma ve azimli olmayı destekleme

Diğer bir strateji ise çocuğun risk alabilme ve azimli olması konusunda desteklenmesi stratejisidir. Bu stratejiyi kullanmadaki amaçlarını çocuğun zorluklar karşısında pes etmemeleri ve riskleri değerlendirebilip, yönetebilmeleri için önemli olduğunu belirtmişlerdir. Risk alarak, kendine güvenen ve neler yapabileceğini görebilmenin çocuğa rezilyans kazandırmada önemli bir şey olduğunu BBOM modelini uygulayan anaokulu Ö4 şöyle ifade etmiştir.

“Çocuğun risk almadaki kendisine olan güveni, kendi yapabilirliğini görebilmesi, neyi ne kadar yapabileceğini görmesi, orman okulu olarak çocuğa kazandırmak istediğimiz en önemli şeyler. Bir ağaç kütüğünde yürümek istiyor tamam yürüsün ama ayakkabısı kayıyor mu, kaymıyor mu? Kayarsa ne olur? Kaydı ve düştü, ne kadar risk alabilecek? Canı acır mı, acımaz mı? Bunları az çok kestirebilmesini hedefliyoruz.”

Özel bir okulun anasınıfı öğretmeni Ö8 ise risk almanın yanı sıra çocuğun azimli olmasını desteklemenin zorluklar karşısında nasıl davranacaklarını etkilediğini şöyle ifade etmiştir.

“Çocuklara sürekli ‘dikkatli olun’ diye müdahale etmemeye çalışıyorum, bir risk varsa kendisi fark etsin istiyorum. Çocukların zorlandıkları etkinlikler-

*de vazgeçmemeleri için devam etmesi için motive etmeye çalışıyorum, destek oluyorum. Mesela ilk sefer denediğinde başaramayıp, sonraki denemelerinde amacına ulaşmayla ilgili hikayeler okuyorum, animasyonlar izletiyorum. Ben-
ce bunlar hayatta zorluklar karşısında nasıl davranacaklarını çok etkiliyor.”*

İyimserliği teşvik etme

Diğer bir strateji olan çocukta iyimserliğin teşvik edilmesi yaşamda karşılaşılan zorluklar karşısında çocuğun olumlu duyguların koruyabilmesi için önemli olduğu ifade edilmiştir. Waldorf İlhamlı bir anaokulunda öğretmen olan Ö5’in bu konudaki görüşü şu şekildedir:

“Çocuk 0-7 yaşta dünya hakkındaki olumlu duygu edinmesi gelecekteki zorlukları karşılamasına hazırlık oluyor. Yuvada pürüzsüz bir ortam sunmuyoruz tabiki, çocuk bu yaşlarda zorluğunda farkında, çatışmalarda var ama ona rağmen sonunda güzel bitiyor. Bunu masallarda da görüyor, masallarda hep mutlu sonla biter, masallarla bunu destekliyoruz, zaten sunduğumuz o ortamla bu mesajı veriyoruz. Bu duygu ilerisi için çocuğu hayata iyi hazırlıyor dayanıklılık açısından.”

Alt Tema 10. Ebeveyni bilinçlendirme ve destek sağlama

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise ebeveyni bilinçlendirmenin ve desteklemenin çocuğun rezilyans gelişiminde etkili olduğuna ilişkin belirtilen görüşlerdir. Katılımcıların çoğunluğu ailenin zorlandıkları konularda desteklemenin ve onlarla işbirliğini sağlamanın aileyi güçlendireceğini dolayısıyla çocuğun da rezilyans gelişimine katkısı olacağını düşünmektedir. Bu konuda katılımcıların geneli okul ve evde tutarlılık olması gerektiğinin, ebeveynlerin zorlandıkları konularda eğitim, seminer vb. destek sağlanmasının öneminden bahsetmişlerdir. Çocukta rezilyans konusunda velileri bilgilendirme çalışmalarının önemine değinen ve onlarla bu konuda okumalar yapan Ö8 “*Rezilyans konusunda aileyi ve çevreyi bilgilendirmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çocuğun güçlü ve sağlıklı birey olması için kazandırmak istediğim becerilerle ve değerlerle ilgili mutlaka veliyi bilgilendiriyorum. Veli işbirliği olmazsa eksik kalır*” ifadelerine yer vermiştir. Özel bir okulun anasınıfı öğretmeni olan Ö11 ise “*Velilerin istedikleri konular hakkında seminerler ve aile katılım çalışmaları yapıyoruz. Okulda kazandırdığımız becerileri evde desteklemek için aile ile işbirliği yapıyoruz. Okulda ve evde tutarlılığı sağlamaya çalışıyoruz güçlü yönlerini böyle destekliyoruz.*”

Orman okulunda görev yapan Ö10 ise;

“Ailelerle çemberler oluşturuyoruz topluyoruz en son ‘çocuklarda rezilyans’ konusunu seçtik. Hem birbirimize yakın yaşıyoruz hem de birbirimizin ihtiyaçlarını karşılıyoruz bu çemberlerde. ‘Çocuklarda rezilyans’ konusunu seçtik buna da ihtiyaçları var çünkü özellikle okula yeni başlayan grup bütün dönem boyunca zorlanıyor ve hani bir sürü soruları var ve yanıtlar arıyorlar. Bu kitap onlara yardımcı olabilecek. Bu çemberde bizim gibi benzer şeyler yaşıyor insanlar ve nasıl çözüm bulabilirizi görmek için topluyoruz.”

Çocuğu güçlendirmek için aileyi güçlendirmenin önemli bir strateji olduğunu vurgulayan ve onları bir araya getirerek zorlandıkları konularda destek sağladıklarını belirten Ö5’in ifadesi şöyledir;

“Ailelerle çok çalışıyoruz. Çünkü aslında aileyi güçlendirirsen çocuk güçleniyor dolayısıyla ailelerle bireysel toplantılarımız oluyor, her hafta bir gün aileleri bireysel olarak alıp toplantı yaptığımız, çocukla ilgili genel durumları konuştuğumuz toplantılar oluyor. Aileler bazen zorluklar yaşayabiliyor, birbirleri ile paylaşıyorlar ve bir çözüm buluyorlar birbirlerine. Orada bizim onları bir araya getirmemiz bile çok önemli oluyor. Bu yüzden belli dönemlerde festivaller olsun, yuvada aile akşamları olsun gibi zamanlar yaratıyoruz ki aileler bir araya gelsin hem eğitimle hem aileler birbirleriyle iletişim içinde ve paylaşım içinde oluyor; zaten bu iletişim, paylaşımlar sayesinde aile de çok bilgileniyor ve o bilgiler bir şekilde aileyi güçlendirdiği için çocuğa da yansıyor.”

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğretmenlerin tümü çocuğun rezilyansını desteklerken, onlara bağımsızlık ve özgüven kazandırma stratejisini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum alan yazında da belirtildiği üzere bağımsızlık ve özgüven, rezilyansın önemli unsurları olduğundan dolayı erken çocuklukta desteklenmesi gereken özelliklerdir (Beyond Blue, 2017; Cahill vd., 2014; Seçkin ve Hasanoğlu, 2016). Çünkü erken çocukluk döneminde bağımsızlık duygusu kazanan bireyler karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmada kendilerine güvenirlir (Terzi,2005).

Öğretmenlerin kullandığı bir diğer strateji olan sosyal problem çözme becerilerini desteklemeye yönelik görüş belirten öğretmenler, yaşamın zorluklarıyla baş etmede bu becerilerin etken olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan araştırmalar rezilyant çocukların problem çözme becerilerinin gelişmiş olduğunu ve bu becerilerinin erken çocukluk döneminde belirlenebildiğini göstermektedir (Benard,1991; Ungar, Dumond ve Mcdonald, 2005). Okul öncesi öğretmenlerinin, çocukların karşılaştığı problemleri ortadan kaldırmak yerine kendilerinin çözmeleri için destek olmaları ve problem durumlarında etkili stratejileri kullanmaları gerektiğine dair becerilerin kazandırmaları önemlidir.

Çocukların zor zamanlarda gerekli desteği alıp, verebilmek ve sosyal çevresi ile uyum sağlayabilmesi için iyi ilişkiler kurabilmelerini desteklemek önemli bir stratejidir. Bu stratejiyi kullanan öğretmenler çocukların başkalarıyla etkili yollarla etkileşime girmesinde paylaşmak, yardım etmek, işbirliği ve empati gibi prososyal davranışları kazanmalarının önemli olduğunu vurgulamışlardır (Dodge, Pettit ve Bates, 1994). Bir diğer strateji olan çoğun duygularını yönetebilmesini desteklemenin ise stres ve sıkıntılı durumlar karşısında duygusal tepkileri düzenlemede önemli olduğu ifade edilmiştir. Howell vd. (2010) tarafından yapılan bir araştırmada okul öncesi çocukların rezilyans geliştirmesi için “duygu düzenleme ve prososyal beceriler” çok önemli iki alan olarak kavramsallaştırılmıştır.

Çocuğun sosyal-duygusal gelişiminin önemli bir bileşeni olan rezilyans, okul öncesi eğitimde desteklenirken, öğretmenin çocuğa olumlu rol model olması kullanılan bir diğer stratejidir. Okul öncesi dönemde çocukların sosyal ve duygusal beceriler kazanmasında öğretmenin tutum ve davranışları önemli olduğundan bu konuda rol model olması önemli bir stratejidir (Temel ve İmir, 2020). Rezilyant çocuklarda en sık rastlanan bir özellik ise sadece akademik becerileri öğretmek değil, güvenilir ve kişisel kimlik için olumlu rol model olan favori bir öğretmenin olmasıdır (Benard,1995).

Orman Pedagojisi, Reggio Emilia, Doğa Pedagojisi, Waldorf Yaklaşımı ve Başka Bir Okul Mümkün Modelini (BBOM) uygulayan okullarda görev yapan öğretmenlerin deneyimlerine göre, hava koşulları ne olursa olsun, çocuğun doğada olabildiğince deneyim kazanması çocuğun rezilyant olma kapasitesini arttıran, fiziksel, psikolojik ve duygusal yönden iyi, dayanıklı ve esnek olabilmesini sağlayan önemli bir stratejidir. Yapılan çalışmalar doğa programlarının çocukların rezilyansını arttırdığı, bütüncül gelişimlerinde, öznel iyi oluşlarına, stresle baş edebilmelerinde olumlu etkileri olduğunu, ayrıca olumlu ilişkiler kurma ve kendilerini yeterli hissetme fırsatlarını içerdiğini ortaya koyarak doğayla etkileşimin rezilyansın koruyucu faktörlerinden biri olduğunu göstermiştir (Ernst vd., 2019). Hava koşulları ne olursa olsun çocukların doğa ile temas halindeyken, zorlandıkları anların, duyguların üstesinden gelebilmeleri (yağmurda tümsekten inmek, soğuk havanın fazla rahat olmaması, örümcek toplamak gibi) veya doğadaki engelleri aşmak, bir ağaca tırmanmayı öğrenmek gibi deneyimler rezilyansı artırmak için harika bir fırsattır. Öte yandan spor salonu gibi iç mekanlarda hareket ve fiziksel aktivitelerle çocuğa, denge, koordinasyon, esneklik kazandırarak fiziksel olarak rezilyansını desteklediklerini ifade eden öğretmenler olmuştur. Fiziksel aktivite, hastalık, stres, endişe gibi çeşitli olumsuzluklara karşı bireyi daha dayanıklı ve esnek hale getirmektedir (Seçkin ve Hasanoğlu, 2016).

Çocukların güvende hissettiği bir ortam sunma stratejisine ilişkin ise sadece Waldorf İlhamlı anaokulu öğretmeni görüş bildirmiştir. Bu stratejiyi kullanma nedeni

olarak ise çocuğu çevreleyen dünya ile güvenli bağ kurabilmesi, yaşamda karşılaştığı zorluklar karşısında olumlu duygularını koruyabilmesi ve bütüncül olarak sağlıklı bir işleyişe sahip olabilmesi için önemli olduğu belirtilmiştir. Bu durum alan yazında da belirtildiği üzere erken çocuklukta rezilyans gelişiminde önemli bir bileşen de çocuğun iç ve dış ortamının öngörülebilir olması, tutarlı olması ve işlerin iyi sonuçlanacağına dair güven duygusudur (Werner ve Smith, 1982; aktaran Benard, 1991). Öğretmenlerin bazıları erken okul yıllarında çocukların, her şeyden önce okulları mutlu yerler olarak deneyimlemesi gerektiğini ve bunun rezilyans gelişimine büyük katkı sunduğunu vurgulamışlardır. ‘Mutluluk, kişinin zorluklarla baş etmesine yardım eder’ (Hughes, 2016, s.29). Okul deneyimlerinin ilk yıllarından itibaren çocuğun mutluluğunu sağlamak için mutlu, huzurlu, başkalarına karşı olumlu davranışlarıyla rol model olan öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır (Mertoğlu, 2018).

Bu çalışmada en az görüş alan strateji ise; rezilyans için çok önemli olan çocuğun iyimserliğini destekleme stratejisidir. İyimser insanlar, zorluklar karşısında olumlu bakış açısını koruyabilir, olayların iyiye gideceğine dair içinde umut taşır ve sorunlar karşısında çözümler bulmak için çaba gösterirler (Seçkin ve Hasanoğlu, 2016). Resilyant insanların en temel özelliklerinden biri olan iyimserlik (Goldstein ve Brooks, 2001), öğrenilebilir bir şeydir dolayısıyla öğretmenler çocuklara olayların içinde olumlu olanı bulmalarında, iyimser düşünme tarzı geliştirmelerinde destek olmak gerekmektedir.

Az sayıda öğretmenin görüş bildirdiği; çocuğun risk alabilme ve azimli olma konusunda desteklenmesi stratejisi rezilyans için etkili bir stratejidir. McCleskey ve Gruda'nın (2021) yaptığı bir çalışmada risk alan bireylerin, riskten kaçınan bireylere göre daha rezilyant oldukları ortaya koyulmuştur. Çocukların riskleri değerlendirme pratiği yapmaları için küçük yaşlardan itibaren orta düzeyde fiziksel riskler almalarına izin verilmelidir çünkü sürekli olarak korundukları, uzak tutuldukları zaman, riskleri etkili bir şekilde yönetmeyi öğrenemezler. Azimli olmak ise zorlukların üstesinden gelmede belirleyici bir özelliktir. Ewert ve Yoshino (2011) yaptığı bir araştırmada rezilyansın geliştirmede önemli bir unsurun da azim olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Riskleri yönetebilme konusundaki beceri ve azim kişinin yeteneklerini bilmesi ve başarısızlık karşısında rahat olmaları kadar başarıyı deneyimlemeleri çocuğa rezilyans kazandırır (Gray, 2015). Öğretmenlerin sürece odaklanıp, çocukları çabalarına bağlı olarak takdir etmesi, zorluklara karşı azmetmeye, hatalarını düzeltmek için daha iyi stratejiler kullanmaya ve performanslarını artırmaya teşvik eder (Collet, 2017).

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise evde ve okulda tutarlılık olmasının, ebeveynin öğretmenle işbirliği halinde olmasının çocuğun rezilyans geliştirmesinde etkili olduğuna ilişkin belirtilen görüşlerdir. Alternatif eğitim modellerini uygulayan

öğretmenler, ebeveynlerin zorlandıkları konularda (bağlanma, pozitif disiplin, çocukta rezilyans vb.) eğitim, seminerler vererek destek olduklarını ve çocuğun rezilyansı için ebeveyni bilinçlendirmek gerektiğini vurgulamışlardır. Araştırmalar gösteriyor ki çocuğun rezilyans kazanmasında ebeveynleri bilgilendirmek ve destekleyebilmek için eğitimciler benzersiz bir konumdadır (Beyond Blue, 2017; Nelson, 2021). Bu bağlamda güçlü ev-okul ilişkileri kurularak, ebeveynlere rezilyansın ne anlama geldiğini, birçok faktörden (olumlu aile ilişkileri, aile bağları ve etkili ebeveynlik gibi) etkilendiğini, inşa edilebileceğini ve zamanla değişebileceği konusunda destek sağlanmalıdır.

Bu araştırmada farklı yaklaşımları uygulayan okul öncesi eğitimcilerinin, çocukta rezilyans konusunda yüksek farkındalık geliştirmiş olduğu, çocuğun bütüncül gelişimine odaklanarak, ebeveyni de sürece dahil ederek, çocuğun rezilyansını etkili stratejilerle destekledikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Öte yandan bazı öğretmenlerin rezilyans konusunda farkındalıklarının zayıf olmakla beraber çocukta rezilyansı desteklerken çocuğun bağımsızlık ve özgüven kazanması, sosyal problem çözebilme becerileri kazanması, iyi ilişkiler kurabilmesini destekleme ve empati, yardımlaşma gibi prososyal davranış becerileri kazanması gibi rezilyansın sadece birkaç unsuruna odaklandığı görülmüştür. Çocukların rezilyansını geliştirmede az kullanılan fakat etkili stratejiler olan hava koşulları farketmeksizin çocuğun doğa ile temas halinde olması, okulda mutluluğunun önemsenmesi, düzenli olarak fiziksel aktivite yapmasının sağlanması, iyimserliğini teşvik etme, duygularını yönetebilmesini destekleme, çocuğa güvende hissettiği bir ortam sunma, risk alma ve azimli olmayı destekleme ile rezilyans konusunda ebeveyni bilinçlendirmenin önemi ve pratiğe geçirilmesi konusunda okul öncesi öğretmenlerinin bilgilendirilmesi önerilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin etkili farklı stratejiler geliştirmesi ve rezilyans konusunda destekleyici ortamları oluşturmaları konusunda farkındalık kazanması için rezilyansın ne olduğu, hangi faktörlerden etkilendiği, nasıl desteklendiğine dair bilgi sahibi olmaları ve erken çocuklukta rezilyansla ilgili güncel gelişmeleri takip etmeleri fayda sağlayacaktır.

Bu araştırmanın bulgularında belirlenen stratejiler dışında eğitimcilerin kullanabileceği bazı stratejiler şunlardır: çocuklara stresli olduklarında baş etme yolları sunmak, duygusal zekayı desteklemek, düşünme becerilerini geliştirmek, sorumluluk alma becerilerini geliştirmek, çocuğun zayıf yanları yerine güçlü yanlarına odaklanmak, çevredeki insanları rezilyans konusunda bilinçlendirerek, bunu topluluğa genişletmek etkili stratejilerdir. Çocuğun rezilyans gelişimini gözlemlemek ve değerlendirmek için etkili yolları içeren bütüncül gelişim odaklı bir model oluşturulmasına yönelik, okul öncesi eğitimcilerinin müfredatlarının içine rezilyans unsurlarını nasıl uyarladıklarını gösteren çalışmalar yapılması bu alana katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Angelkovski R. (2016). Resilience in Children: Educational Significance Journal of Student Engagement. *Education matters*, 6 (1), 39–45.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve Çocuklar Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa*. Nesrin Işıklı Erdoğan (Çev.). Ankara: Nobel
- Baum, N. L. (2005). Building Resilience: A School-Based Intervention for Children Exposed to Ongoing Trauma and Stress. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 10.
- Benard, B. (1991). Fostering Resiliency in Kids: Protective Factors in the Family, School and Community. University of Minnosota National Resilience Resource Center, 3-27. Erişim <http://urlbu.com/e1df5>
- Benard, B. (1995). Fostering resilience in children. ERIC Digest. Erişim <https://mytraumainformedschool.com/wp-content/uploads/2018/04/Fostering-resilience-in-children.pdf>
- Beyond Blue, (2017). Building resilience in children aged 0–12: A practice guide. <http://urlbu.com/03e69>
- Blackwell, S. (2015). Impacts of Long Term Forest School Programmes on Children’s Resilience, Confidence and Wellbeing. *Acesso em*, 30(04), 1-46.
- Bouillet, D., Ivanec, T. P., and Miljević-Riđički, R. (2014). Preschool teachers’ resilience and their readiness for building children’s resilience. *Health Education*.
- Buchanan, A. (2014). Risk and Protective Factors in Child Development and the Development of Resilience. *Open Journal of Social Sciences*, 02, 244-249.
- Cahill, H., Beadle, S., Forster, R., Smith, K., and Farrelly, A. (2014). Building resilience in children and young people: A Literature Review for the Department of Education and Early Childhood Development. The University of Melbourne, Parkville.

- Cairone, K.B., Mackrain M. (2012). *Promoting Resilience in Preschoolers A Strategy Guide for Early Childhood Professionals Paperback*. (2. Baskı). Kaplan Press.
- Cicchetti, D. (2010). Resilience under conditions of extreme stress: a multilevel perspective. *World Psychiatry*, 9(3), 145.
- Collet, V.S. (2017). I can do that! Creating classrooms that foster resilience. *Young Children*, 72(1), 23-31.
- Creswell, J.W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Sage Publications.
- Ernst, J., Johnson, M., Burcak, F. (2019). The Nature and Nurture of Resilience: Exploring the Impact of Nature Preschools on Young Children's Protective Factors. *International Journal of Early Childhood Environmental Education*, 6(2), 7-18.
- Ewert, A., Yoshino, A. (2011). The influence of short-term adventure-based experiences on levels of resilience. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 11(1), 35-50.
- Goldstein S., Robert B. Brooks (2001). *Handbook of resillience in children*. (2nd. ed.) (s. 15-31). Springer Publications .
- Goldshmidt, G. (2013). How Waldorf School graduates cope with the challenges they face during military service: a ten-year overview. *RoSE—Research on Steiner Education*, 3(2).
- Howard, S., Dryden, J. and Johnson, B. 1999. Childhood Resilience: Review and Critique of the Literature. *Oxford Review of Education*, 25(3), 307– 323.
- Howell, K. H., Graham-Bermann, S.A., Czyz, E., Lilly, M. (2010). Assessing Resilience in Preschool Children Exposed to Intimate Partner Violence. *Violence and Victims* 25(2), 150-64. doi:10.1891/0886-6708.25.2.150

- Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarını (Rezilyansını) Destek..
- Hughes, S. F. (2013). Romancing Children Into Delight: Promoting Children's Happiness In The Early Primary Grades. (Yayınlanmamış doktora tezi). Queen's University Kingston, Ontario.
- Kararırmak, Ö. (2006). Psikolojik sağlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-138.
- Masten, A.S., Gewirtz A.H., and Sapienza J.K. (2013). Resilience in Development: The Importance of Early Childhood. *Encyclopedia on Early Childhood Development*, 1-6.
- Masten, A. S., and Obradović, J. (2006). Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1094(1), 13-27.
- McCleskey, J., and Gruda, D. (2021). Risk-taking, resilience, and state anxiety during the COVID-19 pandemic: A coming of (old) age story. *Personality and Individual Differences*, 170, 110485.
- Mertoğlu, M. (2018). Happiness Level of Teachers and Analyzing its Relation with Some Variables. *Asian Journal of Education and Training*, 4(4), 396-402. DOI: 10.20448/journal.522.2018.44.396.402
- Montague, C. (2021). How Montessori Education Creates Resilient, Competent Adults. Montessori Institute of North Texas. Erişim <http://urlbu.com/0b52c>
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage Publications.
- Nelson, A. (2021). Fostering Resilience through Early Childhood Education (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Concordia University, St. Paul.
- Özbeý, S. (2019). Okul öncesi çocuklar için sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlık ölçeğinin (PERİK) geçerlik güvenirlik çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 756-786.
- Reivich, K., and Shatté, A. (2002) *The Resilience Factor: 7 Essential Skills for Overcoming Life's Inevitable Obstacles*. Broadway Books.

- Saki, H. (2020). Montessori felsefesi ile eğitim alan 24-72 ay arası çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi. İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1(1), 15-33.
- Santos, R. (2012) “ Why Resilience ? ” A Review of Literature of Resilience and Implications for Further Educational Research. Claremont Graduate University, San Diego State University. https://www.academia.edu/7479985/A_Review_of_Literature_of_Resilience_and_Implications_for_Further_Educational_Research
- Seçkin Ş., ve Hasanoglu A. (2016). Çocukta Rezilyans (6.Baskı). Remzi Kitabevi.
- Siu, A. F., and Chan, A. H. (2020). Preschool Teachers' Resilience and Their Readiness to Develop Resilience to Young Children in a Chinese Context. *Asia-Pacific Journal of Research in Early Childhood Education*, 14(1).
- Sweet, L. (2002). Telephone interviewing: is it compatible with interpretive phenomenological research?. *Contemporary Nurse*, 12(1), 58-63.
- Şahan Aktan B., ve Önder A. (2018). Okul Öncesi Dönemde Psikolojik Dayanıklılık. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 20-30.
- Taket, A.R., and Nolan A., and Stagnitti K. (2014). Family strategies to support and develop resilience in early childhood. *An International Research Journal* 34(3), 289-300.
- Temel Z.F., ve İmir H.M. (2020). *Okul Öncesi Programları-1*. Sosyal duygusal gelişim ve öğrenme ilişkisi. İstanbul Üniversitesi AUZEF e-kitap. Erişim <http://urlbu.com/f4391>
- Tugade, M. M., and Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of personality and social psychology*, 86(2), 320.
- World Economic Forum, (2020). The Future of Jobs Report Erişim <http://urlbu.com/1cd31>

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Psikolojik Dayanıklılıklarını (Rezilyansı) Destek..

Ungar, M., Dumond, C., and McDonald, W. (2005). Risk, resilience and outdoor programmes for at-risk children. *Journal of Social Work*, 5(3), 319-338.

Ünsal F.Ö., ve Uyanık G. (2016). The effects of “resilience program for preschool children” on 5-year-old children’s social skills. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 01-10

Yoleri, S. (2020). Factors Affecting Level of Children Resilience and Teachers’ Opinions about Resilience. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 7 (3), 361-378. DOI: 10.21449/ijate.780247

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. Baskı) Seçkin Yayıncılık.